

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Б.Е. ГОЛОВАШ,

к.е.н., Київський національний університет будівництва і архітектури

Досвід Європейського Союзу у формуванні інвестиційно-інноваційної політики

Розглядаються особливості проведення інвестиційно-інноваційної політики Європейського Союзу. Проаналізована система наддержавного і державного стимулювання інноваційного розвитку країн ЄС. Пропонуються заходи державного стимулювання інноваційного розвитку України.

Ключові слова: інновації, інвестиції, Європейський Союз, інноваційні програми, інноваційні стимули, регулювання інноваційним розвитком.

Рассматриваются особенности проведения инвестиционно-инновационной политики Европейского союза. Проанализирована система надгосударственного и государственного регулирования инновационного развития стран ЕС. Предлагаются меры государственного стимулирования инновационного развития Украины.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, Европейский Союз, инновационные программы, инновационные стимулы, регулирование инновационного развития.

The features of realization of investment-innovative policy of European Union are examined. The system of supra-state and government control of innovative development of countries EC is analyzed. The measures of state stimulation of innovative development of Ukraine are offered.

Keywords: innovation, investment, European Union, innovative programs, innovative incentives, regulation of innovative development.

Постановка проблеми. Необхідність здійснення структурних реформ економіки України потребує формування оптимальної стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку держави і пошуку джерел наповнення інноваційних програм. Дослідження досвіду проведення інвестиційно-інноваційної політики розвинених країн має допомогти Україні розбудувати шлях інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням розвитку сучасних інноваційних процесів в умовах глобалізації суспільства присвячені роботи В. Гейця, М. Буги, О. Завліна, Ю. Полунєєва, В. Науменко, П. Овечкіна, В. Сиденко, О. Шарова, О. Шниркова, В. Шовкалюка. Разом із тим в Україні залишається невирішеною проблема розбудови комплексного, інтегрованого у європейську науково-технологічну та економічну систему інноваційного середовища.

Мета статті. Дослідити особливості проведення інвестиційно-інноваційної політики Європейського Союзу (ЄС) і виявити основні напрями її розвитку. Сформулювати пропозиції щодо використання даного досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Політика ЄС у сфері інноваційного розвитку характеризується чітко організованою системою наддержавного регулювання. Слід зазначити, що при загальній наднаціональній координації інвестиційної політики ЄС, існують і національні особливості її застосування. Спільним в них є те, що всі країни ЄС надають стимулювання для вкладання інвестицій у розвиток інноваційних технологій і проведення науково-дослідних та дослідно-конструктор-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ських робіт (НДДКР). Стимули містять в собі надання кредитів на пільгових умовах та компенсацію витрат на створення нових технологій з державного бюджету. Загалом ці пільги включають підтримку НДДКР за трьома напрямками: фундаментальні дослідження, промислові дослідження та промислові розробки. Максимальна частка їхньої бюджетної підтримки відповідно складає 100, 50 і 25 відсотків [1].

Країни ЄС застосовують спеціальні стимулюючі інновації, корпоративні податки. Зокрема, у Великій Британії підтримують низький рівень оподаткування корпорацій, вважаючи це потужним стимулом для ризикових технологічних змін. У Німеччині, Іспанії та Італії низькі ставки базових податків доповнені спеціальними системами стимулювання впровадження ризикових проєктів. У Франції застосовують іншу комбінацію: високі податки для всіх і різні спеціальні стимули в інноваційному підприємстві [2]. Особлива увага приділяється підтримці приватних інноваційних розробок і широким залученню до даного процесу малих фірм.

Зміна характеру національних науково-технічних політик, які роблять основний акцент на поширенні нових знань в економіці, також підвищило значення регіонального аспекту інноваційної політики. В результаті регіональна політика дедалі більше набуває структурного, а не перерозподільного характеру. Федеральний уряд грає домінуючу роль у фундаментальних дослідженнях і підготовці наукових кадрів, а регіони все більшою мірою впроваджують політику розповсюдження інновацій. Зокрема, у Великобританії регіони Східного Мідленду, Північного-Сходу, Уельс і Шотландія мають власні інноваційні стратегії та беруть активну участь в інноваційних програмах ЄС [3].

Інноваційна політика стала складовою частиною національної регіональної політики, однак, як правило, національні уряди віддають перевагу вже розвинутому у науково-технічному відношенні регіонам. Держава надає допомогу відсталим регіонам не стільки шляхом прямих фінансових вливань, скільки шляхом сприяння у розробці інноваційної політики та розвитку інфраструктури. Пом'якшення диспропорцій технологічного регіонального розвитку є переважно функцією ЄС.

Основне місце в цьому напрямі діяльності приділяється мережі інноваційних регіонів (Forum of Innovation Regions – FIR) та локальної мережі центрів із розповсюдження інновацій (Innovation Relay Centres – IRC).

Мережі інноваційних регіонів представляють собою їх національні і транснаціональні об'єднання у сфері розробки та обміну досвідом щодо інноваційної стратегії. Центри з розповсюдження інновацій мають статус незалежних консультативних організацій у галузі технологій та бізнесу, які отримують допомогу від Єврокомісії з підприємництва. Вони надають допомогу інноваційному бізнесу за наступними напрямками: трансфер технологій; комерціалізація результатів НДДКР, включаючи питання інтелектуальної власності; розвиток адаптаційних можливостей компаній до нової технології, у тому числі знаходження і зведення разом потен-

ційних партнерів співробітництва; здійснення транснаціональних інноваційних ініціатив; поширення інформації про інноваційну політику ЄС.

Особливу роль в регулюванні інвестиційним комплексом ЄС відіграють спеціалізовані агентства з просування іноземних інвестицій. Ці установи відповідають за інформаційне забезпечення та планування інвестиційної діяльності, проведення маркетингових і рекламних компаній, організацію переговорів та презентацій пакетів стимулів для інвесторів. Інвестиційні агентства надають дозвіл інвесторам на їх діяльність, врегульовують конфлікти, що виникають, та сприяють прискореному впровадженню інвестиційних проєктів. Їх філіали знаходяться в багатьох країнах світу.

У кожній країні ЄС функціонує розгалужена система інвестиційних інституцій. Так, наприклад, у Фінляндії серед основних установ, що займаються фінансово-організаційними питаннями забезпечення національних та іноземних інвестицій, потрібно назвати:

- Бюро інвестицій в Фінляндії – сприяє встановленню зв'язків з іноземними інвесторами, надає закордонним фірмам інформацію з питань фінського законодавства, оподаткування, робочої сили, стану економіки, інфраструктури і інвестиційного клімату Фінляндії. Бюро має представництва у Сполученому Королівстві, Німеччині та США;

- Державне акціонерне товариство «АТ Фіде», що приймає на себе ризики, пов'язані зі зміною відсоткових ставок за кредитами, що були надані іноземним замовникам, або фінансовим установам для здійснення окремих проєктів;

- Північний інвестиційний банк – створений для збільшення експортного потенціалу країн-засновників: Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії і Швеції, здійснює кредитування спільних проєктів промислових компаній в цих країнах, а також кредитування проєктів даних країн в інших країнах;

- Фонд інвестицій і промислового співробітництва «Фіннфанд» – сприяє інвестиційній діяльності фінських компаній та заохочує створення спільних підприємств в різних країнах світу;

- Фінський національний фонд дослідження та розвитку «Сітра», що створений з метою впровадження передових технологій і підтримки нових, сучасних і перспективних виробництв на фінських підприємствах;

- Державний центр технологічного розвитку «Текс» надає допомогу, направлену на підвищення конкурентоспроможності фінської промисловості шляхом фінансової підтримки і координації НДДКР у рамках спеціальних, державних програм;

- Фінський фонд спеціального фінансування «Фіннвера» – створений з метою посилення державної підтримки інвестиційної діяльності фінських компаній шляхом надання комерційних кредитів і державних гарантій з фінансування конкретних інвестиційних проєктів як у Фінляндії, так і в інших країнах [4].

Необхідно зауважити, що в арсеналі інструментів впливу на державну інвестиційну політику в ЄС переважають економічні методи при обмеженні заходів прямого адміністра-

тивного впливу. Гнучка податкова політика дозволяє стимулювати залучення інвестицій в національні економіки, прискорювати впровадження результатів НДДКР, проводити швидке оновлення потужностей підприємств. Іншими поширеними засобами державної підтримки інвестицій є дотації підприємствам; пільгові та багаторічні кредити та гарантії; залучення державних коштів на спільне з приватним капіталом фінансування нових і реорганізацію та оновлення існуючих підприємств; забезпечення державними замовленнями; захист прав інтелектуальної власності; надання допомоги у вдосконаленні управління підприємством та підвищенні кваліфікації персоналу.

Існують спеціальні правила надання державної допомоги для певних, найбільш чутливих до конкуренції галузей економіки (чорна металургія, вугільна промисловість, текстильна промисловість, судно – та автомобілебудування, виробництво синтетичних волокон) та галузей, що швидко розвиваються (телекомунікації, комп'ютерні технології). Передбачається, що дана допомога може включати в себе також надання прямих державних субсидій. Метою надання даної допомоги є сприяння підвищенню конкурентоспроможності галузей та прискорення розробки і впровадження сучасних технологій. Дана допомога носить селективний характер і виключає погіршення умов конкуренції між підприємствами країн ЄС. Система інвестиційних стимулів, яку дозволяється застосовувати окремими державами співтовариства, має обмеження, що встановлюються наднаціональними органами регулювання ЄС з метою недопущення надмірних перекосів регіонального розвитку ЄС.

В Європі спільними урядовими рішеннями країн – членів ЄС сформовано низку інститутів, які надають пряму підтримку інноваційному процесові: Європейський інвестиційний банк, Європейський інвестиційний фонд, проекти «Початковий капітал» та «Євротекс – капітал», а також спеціальна програма підтримки малого бізнесу [5].

Надання фінансової допомоги підприємствам і цілим галузям з централізованих фондів ЄС, яке поєднується з національними засобами підтримки кожної окремої країни ЄС, є одним із головних інструментів інвестиційної політики ЄС. Одноразово Європейська комісія від країн-членів та окремих підприємств вимагає суворої звітності щодо цільового використання допомоги. До країн, що використовують допомогу не за цільовим призначенням, застосовують економічні санкції.

Важливою ланкою в інвестиційно-інноваційній системі ЄС є «Рамкові програми науково-технологічного розвитку», які є головним інструментом реалізації науково-дослідної політики ЄС. Зараз діє Сьома рамкова програма (7РП / FP7), що розрахована на сім років, з 1 січня 2007 року по 31 грудня 2013 року.

Європейська Сьома рамкова програма (7РП/FP7) є основним фінансовим інструментом Європейського Союзу для підтримки міжнародного співробітництва науково-дослідної діяльності практично в усіх наукових галузях. Це найбільша і

єдина програма для фінансової підтримки міжнародної науково-дослідницької діяльності в Європі. Загальний бюджет 7Р становить 53 млрд. євро. Основним завданням програми є посилення міжнародного науково-технічного співпраці країн Європи, розширення сфер і обсягів досліджень, підвищення їх конкурентоспроможності та практичного використання наукових розробок для промислового виробництва.

Програмою передбачено подальший розвиток європейської кооперації по найбільш передовим науково-технічним напрямкам, серед яких: побудова інформаційного суспільства (головний тематичний пріоритет), біотехнологія та геноміка, нанотехнологія і нові матеріали, космос, безпека. На національному рівні найбільш кардинальні зміни відбуваються в інституційному розрізі:

- промислова і регіональна інтегруються в інноваційну політику, інноваційна політика переноситься на регіональний рівень;

- зростає роль держави у створенні сприятливого інноваційного середовища, з'явилися нові форми співпраці та партнерства приватного бізнесу, держави і академічних кіл;

- держава стимулює прямими та непрямими методами кооперацію, спрямовану на комерціалізацію результатів НДДКР і розширення попиту на результати діяльності державних дослідницьких центрів;

- університети відходять від класичної схеми «наука – освіта» до схеми «наука – освіта – інноваційний бізнес». Створюються нові структури (фонди, різні форми партнерств з приватним, національним та іноземним капіталом), що сприяють зміцненню наукової інфраструктури університетів і розширенню підготовки наукових кадрів;

- зростає роль регулювання (економічного, соціального, адміністративного) у стимулюванні інноваційних процесів, особливого значення набувають охорона інтелектуальної власності та антимонопольне регулювання;

- широке поширення набувають нові механізми прогнозування та вироблення пріоритетів для формування національної інноваційної стратегії («Форсайт», різні форми довгострокового «бачення» і т.д.) [6].

Насамперед усі інноваційні програми націлені на європейські організації та європейських дослідників. Тим не менш існує можливість участі дослідницьких організацій і компаній інших країн (у програмних документах позначених як *third countries*), у тому числі і Україна, як додаткові учасники європейських консорціумів (співвиконавців). При цьому важливо знати, що основним заявником (координатором) проектів завжди є організація-представник країни Євросоюзу. Країни, що не є членами ЄС та асоційованими країнами, власні кошти у формування бюджету програми не вкладають [7].

Економічна політика Європейського Союзу приділяє особливу увагу розвитку малим та середнім підприємствам (МСП), які займають ключову роль в європейській економіці. Приблизно 25 млн. МСП забезпечують до двох третіх робочих місць та генерують близько двох третіх ВВП в Європі. Тому не

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

дивно, що МСП є ключовим елементом політики сприяння дослідженням та інноваціям. Окрім того, МСП зазвичай є більш гнучкими та схильними в повному обсязі використовувати нові можливості та інновації, ніж протистояти постійним соціальним, екологічним та економічним загрозам.

Традиційний внесок ЄС для промислових підприємств–учасників покриває 50% загального бюджету проекту. У Сьомій програмі для МСП цей внесок збільшено до 75%. Таке пониження фінансового тягаря сприятиме більшому зацікавленню та залученню МСП в європейські програми [8].

Одним із дієвих механізмів стимулювання розвитку інноваційних технологій у ЄС є центри технологічного розвитку – технопарки. Для європейської моделі функціонування технопарків характерна значна державна економіко–організаційна підтримка, широке регіональне співробітництво та існування детально розроблених програм та бізнес–планів, що дозволяє більш якісно і оперативно здійснювати управління їх розвитком.

Європейські технопарки, як правило, спираються на великі дослідницькі центри і являють собою свого роду місток для трансферу технологій між науковою сферою і промисловістю. Клієнтами технопарків у Європі є велика кількість підприємств як державної, так і приватної форми власності.

Особливу роль в організації технопарків належить регіонам, які виступають ініціаторами їх створення і надають їм якнайбільше сприяння. У більшості країн Західної Європи розвиток технопарків базується на державних інвестиціях та дотаціях. Більшу частину фінансування від держави отримують технопарки Великої Британії – 62%, Німеччини – 78, Франції – 50, Нідерландів близько – 70, у Бельгії – майже 100%.

Європейський Союз приділяє значну увагу транскордонній кластерній технологічній співпраці. Одним із найбільш відомих транскордонних кластерів є біофармацевтичний кластер Біодолина, який було створено 1996 року у долині річки Верхній Рейн (територія Франції, Швейцарії та Німеччини). Близько 250 тис. осіб, або 10% загального населення цього регіону, зайняті у біофармацевтичній галузі, до складу якої входять відомі наукові установи (університети, дослідницькі центри, штаб–квартири відомих світових фармацевтичних компаній, як «Новартіс», «Рош», «Сіба», філії великих фармацевтичних підприємств: «Джонсон і Джонсон», «Файзер», «Санofi–Авентис»). Не менш відомими також є «Долина Медікон» (територія на кордоні Данії та Швеції навколо затоки Ересунн); Кластер біотехнологій (регіон Орезунд, Данія – Швеція); німецько–голландський транскордонний кластер (м. Твенте); німецько–голландська мережа регіональних кластерів постачальників, технічних агентств та інноваційних установ навколо транснаціональних корпорацій Осе і Nedcar (м. Венло), «Долина Доммель» (Бельгія та Нідерланди) [9].

Висновки

Дослідження показало, що державному регулюванню інноваційних процесів у країнах Європейського Союзу приділяється

дуже пильна увага. В даних країнах вибудована цілісна система, в якій комплексно поєднується наддержавна, державна і регіональна інноваційна політика ЄС. Причому останніми роками все більш активного розвитку набуває інноваційна політика на рівні окремих регіонів, чому сприяють наднаціональні і національні програми ЄС, які забезпечені фінансуванням, що виділяються державами і структурними фондами ЄС.

Значна увага в країнах ЄС приділяється розвитку інвестиційно–інноваційних інституцій, які являють собою поєднання дослідницьких і консультативно–інформаційних центрів та фондів фінансування. Існує багаторівнева система державної підтримки інвестицій в інноваційний розвиток, починаючи від прямої державної участі у фінансуванні інноваційних проектів та наданням пільгових кредитів, і закінчуючи забезпеченням державним замовленням та наданням допомоги в удосконалення управління підприємством та підвищення кваліфікації персоналу.

Україна, на жаль, ще набагато відстає від країн ЄС у стратегії розвитку і в принципах побудови власної інноваційної політики. Для покращення існуючої ситуації вважаємо за необхідне:

- активізувати співпрацю з ЄС в межах Сьомої рамочної програми Європейського Союзу в існуючому статусі країни партнера;
- прискорити встановлення чітких часових термінів укладання угоди про асоціацію з ЄС, що дасть можливість більш повного залучення до програм і фондів Євросоюзу;
- активізувати та наповнити матеріально–організаційним змістом систему планування та програмування економічного розвитку України. Синхронізувати регіональну і галузеву політику. Створити систему пільг для розвитку нових пріоритетних галузей у депресивних регіонах;
- створити спільну базу даних інноваційних розробок України і ЄС з метою пошуку «точок перетину» спільних інтересів і можливостей;
- адміністративно–економічними методами заохочувати кооперацію між українськими і європейськими науково–дослідними установами;
- стимулювати створення малих і середніх інноваційних підприємств, які, за свідченням країн Європейського Союзу, є найбільш активною структурою в системі розробки і впровадження нових технологій.

Література

1. Invest Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investukraine.org>
2. Макаренко Є.В. Особливості інноваційного розвитку європейських країн / Є.В. Макаренко // Проблеми науки. – 2008. – №7. – С. 39–42.
3. Europa the official EU website <http://www.europa.eu> [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europa.eu>
4. Внешмаркет – портал информационной поддержки внешнеэкономической деятельности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vneshmarket.ru>

5. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М.В. Гаман. – К.: Вікторія, 2004. – 311 с.

6. European Commission. CORDIS.FP7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cordis.lu/fp7/>

7. 7 рамочная программа Европейского союза: возможности и правила участия / В.Н. Беляков, Е.А. Бубнова, А.В. Гушко. – Днепропетровск: Приднепровский научный центр НАН Украины и МОН Украины, 2010. – 73 с. – С. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psc.nas.gov.ua/worldwide/7p/Documents/7P.pdf>

8. Сьома рамкова програма ЄС: нові можливості для МСП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lcci.com.ua/open-news.php?id=355>

9. Артеменко Л.В. Україна у міжнародних економічних відносинах. Побудова спільної інноваційної стратегії Україна – ЄС. – С. 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/O7752.pdf>

10. Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>

В.В. ТОКАР,

к.е.н., Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Інвестиційні пріоритети України в посткризовий період

У статті представлені підходи до визначення на національному рівні інвестиційних пріоритетів в умовах обмеженості внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Представлені авторські пропозиції щодо формування системи інвестиційного моніторингу на основі відбору проектів у межах національної середньострокової програми розвитку.

Ключові слова: інвестиційні пріоритети, національна середньострокова програма розвитку.

В статье представлены подходы к определению на национальном уровне инвестиционных приоритетов в условиях ограниченности внутренних и внешних источников финансирования. Представлены авторские предложения по формированию системы инвестиционного мониторинга на основе отбора проектов в рамках национальной среднесрочной программы развития.

Ключевые слова: инвестиционные приоритеты, национальная среднесрочная программа развития.

The article reveals approaches to the determination of the national investment priorities in the conditions of limited internal and external financial resources. The author's suggestions to form investment monitoring system based on the selection of projects in the context of the national medium-term development program are stated.

Постановка проблеми. Незважаючи на належність за багатьма параметрами України до країн периферії світової економіки та втрачені можливості протягом періоду незалежності, в державі залишаються сприятливі умови для здійснення технологічного ривка на основі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. За даними ЮНЕСКО, частка України у світовому науково-технічному потенціалі становила в радянські часи майже 7%. У країні збережені всесвітньо визнані наукові школи й унікальні технології у сфері розробки нових матеріалів, біології, радіоелектроніки, фізики низьких температур, електрозварювання, інформатики, телекомунікації та

зв'язку, військових технологій, які здатні створювати і розвивати високотехнологічне виробництво на рівні найвищих світових стандартів [8, с. 147]. Реалізація залишків потужного інтелектуального й технологічного потенціалу зіштовхується із серйозною проблемою хронічного недофінансування з боку держави й відсутністю цілеспрямованих інвестицій приватного сектору (у тому числі іноземного походження).

За оцінками Єврокомісара з питань бюджету Я. Левандовського, потреба України в інвестиціях, за яких можна говорити про початок технологічної модернізації та реалізації потенціалу економіки нині, становить не менш як 140 млрд. євро (приблизно \$200 млрд., або 1,6 трлн. грн.) [12]. Масштабність даного показника з урахуванням реалій іноземного інвестування та української специфіки унеможливує одночасність залучення такого обсягу інвестицій, що актуалізує два взаємопов'язаних елементи інвестиційної політики України на середньострокову перспективу: по-перше, встановлення на національному рівні інвестиційних пріоритетів, тобто секторів економіки, які потребують першочергового залучення коштів; по-друге, не менш важливим є визначення джерел фінансування.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У наукових публікаціях вітчизняні науковці наводять причини недосконалості функціонування національної фінансової системи в питанні акумулювання вільних ресурсів з подальшим інвестуванням у реальний сектор економіки. Зокрема, О. Гура серед особливостей фінансового ринку України називає [3]: а) превалювання фінансових послуг; б) борговий характер; в) застосування переважно фінансових інструментів з фіксованою дохідністю. На думку даного автора, основними резервами зростання українського фінансового ринку є використання збережень населення через різноманітні фінансові інструменти та інститути.

Наголошуючи на діалектичному характері державного регулювання прямих іноземних інвестицій – посилення в пе-